

Nakladnik:

Državni zavod za zaštitu prirode

Za nakladnika:

Davorin Marković

Uredila:

Jasna Jeremić

Autori:

Zdravko Barać, Mato Čačić, Maja Dražić,
Ante Ivanković, Zlatko Janječić, Jasna Jeremić,
Davorin Marković, Boro Mioč, Franjo Poljak

Lektura i korektura:

Maja Marčić

Fotografije:

Zdravko Barać, Mato Čačić, Maja Dražić,
Ante Ivanković, Zlatko Janječić, Jasna Jeremić,
Boris Krstinić, Boro Mioč, Roman Ozimec

*Zahvaljujemo svim autorima koji su nam svoje podatke
i fotografije ustupili na korištenje za ovu brošuru.*

Oblikovanje i priprema za tisak:

Boris Krstinić i **SVE5**

Naklada:

1000 primjeraka

ISBN: 978-953-7169-87-9

*Brošura je financirana u okviru projekta **Lijepa naša Sava**, društveno
odgovornog projekta kojeg je pokrenula tvrtka Coca-Cola HBC Hrvatska.*

Što trebamo znati o izvornim pasminama u Hrvatskoj?

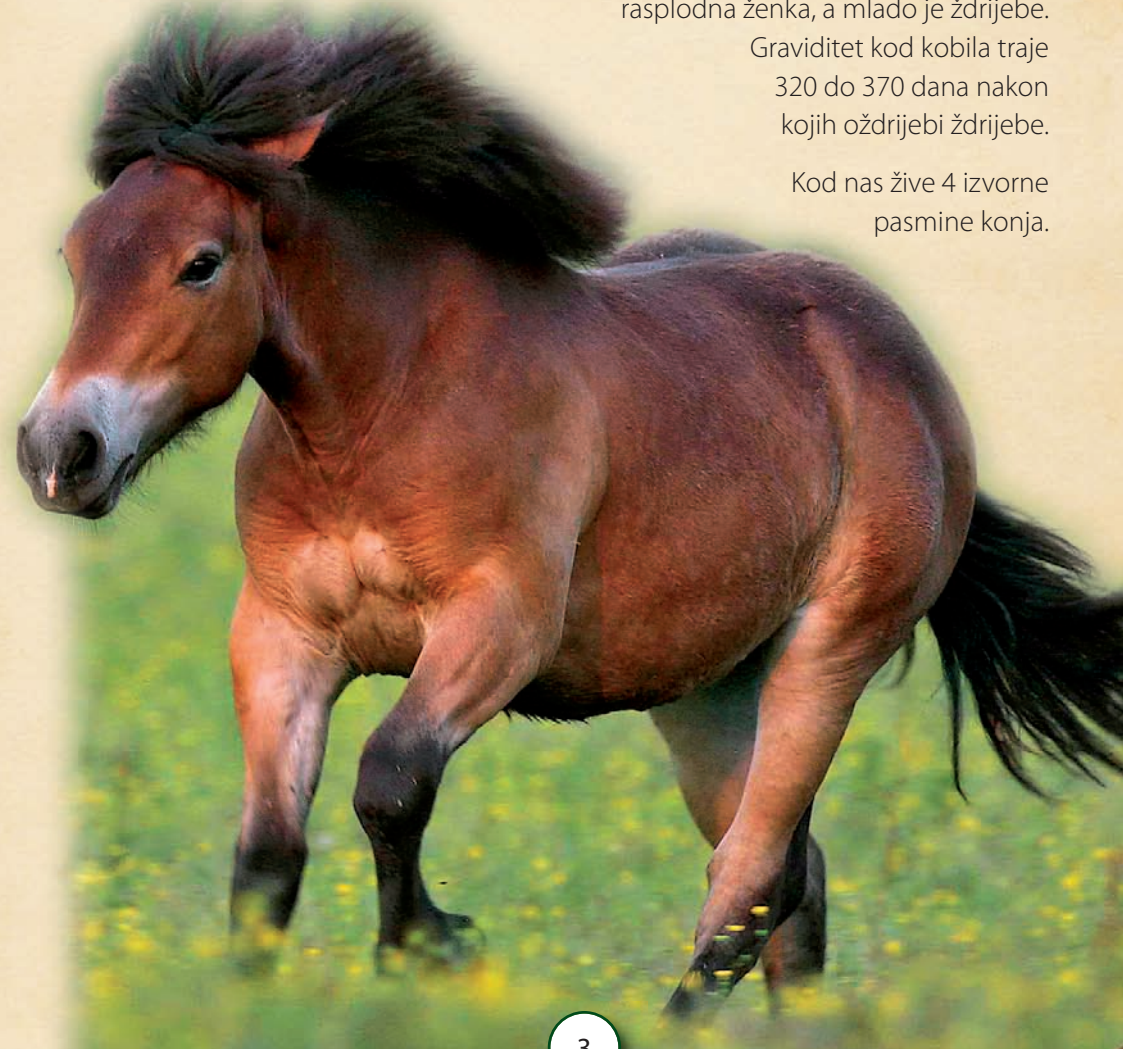
U Hrvatskoj živi 26 priznatih izvornih pasmina domaćih životinja – 4 pasmine konja, 3 pasmine magaraca, 3 pasmine goveda, 9 pasmina ovaca, 2 pasmine koza, 2 pasmine svinja, 2 pasmine peradi, 1 pasmina pčela te 7 izvornih pasmina pasa. Naše izvorne pasmine odraz su naše tradicije i podneblja. Jedinstvene po svom izgledu i osobinama, vrijedan su dio naše bogate biološke raznolikosti.

KONJI

Udomaćeni konj (*Equus caballus*) pripada redu neparnoprstaša (*Perissodactyla*), porodici konja (*Equidae*).

Rasplodnog mužjaka nazivamo pastuh, kobila je rasplodna ženka, a mlado je ždrijebe. Graviditet kod kobila traje 320 do 370 dana nakon kojih oždrijebi ždrijebe.

Kod nas žive 4 izvorne pasmine konja.

HRVATSKI HLADNOKRVNJAK

Početak stvaranja pasmine hrvatskog hladnokrvnjaka započinje u 19. stoljeću. Služio je kao radna snaga u poljoprivredi i šumarstvu, prvenstveno se koristio za vuču.

Hrvatski hladnokrvnjak je robustan, težak i širok nizinski konj čvrste konstitucije. Visina u grebenu kreće mu se od 150 do 160 cm. Glava mu ima plemenit izražaj, blago konveksnog profila sa širokim čelom, malim ušima te velikim i izraženim očima i nozdrvama. Griva je obrasla valovitom dugom dlakom i podijeljena je po sredini. Grudni koš je širok i dubok, a leđa su jaka i široka. Noge su snažne, a kopita su široka. Rep je dug i bogato odlakan valovitom dlakom. Boja dlake je uglavnom dorata, rjeđe vrana, alata, izabela te siva. Ranozrela je pasmina i uobičajeno kobila oždrijebi jedno ždrijebe.

Odlikuje ga otpornost i sposobnost prilagodbe na razne okolišne uvjete. Danas ga najčešće možemo vidjeti u krdima koja pasu po pašnjacima Posavine te na taj način čuvaju i održavaju vrijedne travnjačke površine. Njegova široka kopita odraz su njegove prilagodbe na teren poplavnih pašnjaka Posavine.

HRVATSKI POSAVAC

Hrvatski posavac, kao što mu i ime govori, nastao je na području hrvatske Posavine. Služio je kao radna snaga u poljoprivredi i šumarstvu.

Hrvatski posavac je hladnokrvnjak, srednje težak, širok nizinski konj čvrste konstitucije. Visina u grebenu kreće mu se od 135 do 150 cm. Glava mu ima plemenit izražaj, ravnog profila sa širokim čelom, malim ušima te velikim i izraženim očima i nozdrvama. Griva mu je obrasla srednje dugom valovitom dlakom. Grudni koš je širok i dubok a leđa su jaka i široka. Noge su suhe i snažne, a kopita široka. Rep je srednje dug i bogato odlakan. Boja dlake je uglavnom dorata, rjeđe vrana, alata ili izabela. Ranozrela je pasmina i uobičajeno kobila oždrijebi jedno ždrijebe.

Odlikuje ga otpornost i sposobnost prilagodbe na razne okolišne uvjete. Poplavne pašnjačke površine Turopolja i Posavine, močvarna staništa te nizinske šume hrasta lužnjaka, jasena, vrbe, johe i topole njegov su dom. Danas ga najviše ima u području hrvatske Posavine gdje se uzgaja na tradicionalan način i pasuci održava vrijedna travnjačka i pašnjačka staništa. Njegova široka kopita odraz su njegove prilagodbe na teren poplavnih pašnjaka Posavine.

LIPICANAC

Lipicanac je jedna od najpoznatijih svjetskih pasmina konja, a u Hrvatskoj se uzgaja od 18. stoljeća. Prvotno je kod nas služio kao radni konj u poljoprivredi i transportu da bi kasnije postao konj za konjičke sportove (zaprežno jahanje, dresurno jahanje) te za rekreaciju i turizam.

Lipicanac se smatra jednim od najstarijih pasmina toplokrvnjaka u Europi, izražene otmjenosti. Postoje dva tipa, jedan pogodan za jahanje, a drugi za vožnju. Prosječna visina do grebena iznosi 155 do 158 cm. Glava je plemenita s blago izbočenim profilom, nježnim, srednje dugim ušima i krupnim, tamnim i izražajnim očima. Griva mu je obrasla srednje dugom dlakom. Grudni koš je srednje velik, dubok i mišićav, dok su leđa vodoravno položena. Noge su mišićave i pravilnih stavova i kuteva. Kopita su

čvrsta i okrugla. Rep je dug i bogato odlakan. Siva boja dlake je dominantna, dok se manje javljaju dorata i vrana.

Danas lipicanca možemo naći u privatnom uzgoju ili u državnim ergelama Lipik i Đakovo. Iako živahan, odlikuje ga poslušnost, dobra ćud, sklonost za učenje i rad, te se danas uzgaja kao sportski konj.

MEĐIMURSKI KONJ

Međimurski konj, kako mu i samo ime kaže, nastao je na području Međimurja na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće. Bio je izrazito cijenjen kao transportni konj, a služio je i kao radni konj u poljoprivredi.

Međimurski konj je hladnokrvnjak, velike snage i izdržljivosti. Visina do grebena kreće se od 155 do 165 cm. Glava mu je relativno mala s manjim i šiljastim ušima, tamnim i izražajnim očima te kratkim i mišićavim vratom. Griva mu je obrasla srednje dugom dlakom. Leđa su široka i kratka, a sapi su također široke i rascijepljene tako da po površini imaju srcoliki obris. Grudni koš je dubok i širok, cilindričnog oblika. Noge su čvrste, a kopita su široka. Pastusi dosežu težinu i do 900 kg. Najčešće je u boji dorata, zatim alat i vranac, a rjeđe se javlja u svojoj izabela boji.

Ranozrela je pasmina.

Dobrog je temperamenta, velike snage i izdržljivosti te ima izraženu privrženost čovjeku.

Danas ga sve rjeđe možemo naći u privatnom uzgoju u Međimurju.

Jeste li znali?

- Posavski konj dobio je ime po hrvatskoj Posavini. Posavina je ime za bazen rijeke Save.
- Međimurski konj nazvan je po Međimurju.
- Kobilje mlijeko koristi se u kozmetičkoj industriji za izradu skupocjenih krema za lice te luksuznih sapuna.
- Toplokrvni tip konja je mišićav i elegantan – tu uglavnom ubrajamo sportske konje.
- Hladnokrvni tip konja je krupan, masivan i snažan – tu uglavnom ubrajamo radne pasmine konja.
- Alat, Dorat, Izabela, Vranac – su nazivi koji označavaju boju dlake kod konja. Alat – riđan, žute do crvenkasto-žute (riđe) boje dlake. Dorat je smeđe do crveno-smeđe boje, a griva, rep i noge do koljena su uvijek crne boje dlake. Izabela je svijetložuta do zlatna boja, a griva, rep i noge su svijetle, gotovo bijele boje dlake. Vranac je crne boje dlake.

MAGARCI

Udomaćeni magarac (*Equus asinus*) pripada redu neparnoprstaša (*Perissodactyla*), porodici konja (*Equidae*). Odraslog mužjaka nazivamo magarac, ženka je magarica, a mlado je pule. Graviditet kod magarice traje oko godinu dana.

Kod nas žive 3 izvorne pasmine magaraca.

ISTARSKI MAGARAC

Pretpostavlja se da je uzgoj magaraca u Istri započeo u vrijeme širenja Rimskog carstva. Korišten je prvenstveno za rad, bilo za nošenje tereta ili u poljoprivredi.

Istarski magarac je skladne građe, umjerene mišičavosti. Visina do grebena je od 125 do 135 cm. Glava je umjereno velika, ravnog do blago konveksnog profila s dugim ušima. Oko živahnih i izražajnih očiju raste dlaka svijetle boje koja tvori »očale«. Griva je tamna i stršeća terijetko pada na stranu. Vrat je mišičav, a leđna linija je ravna do blago ulegnuta. Rep je niže nasađen s čupom dugih dlaka na završetku. Kopito je srednje veličine i tvrdo. Koža je tamno pigmentirana, a boja dlake je uglavnom crna te rjeđe smeđa do siva. Trbuh i unutrašnja strana stegana su sivo-bijele do bijele boje. »Križ« na leđima i »zebrice« na nogama uočljivi su jedino na jedinkama sive boje.

Mirnog je temperamenta, blago flegmatičan, ustrajan u radu i prilagodljiv na okolišne uvjete. Danas ga se može naći na području Istre u privatnom uzgoju.

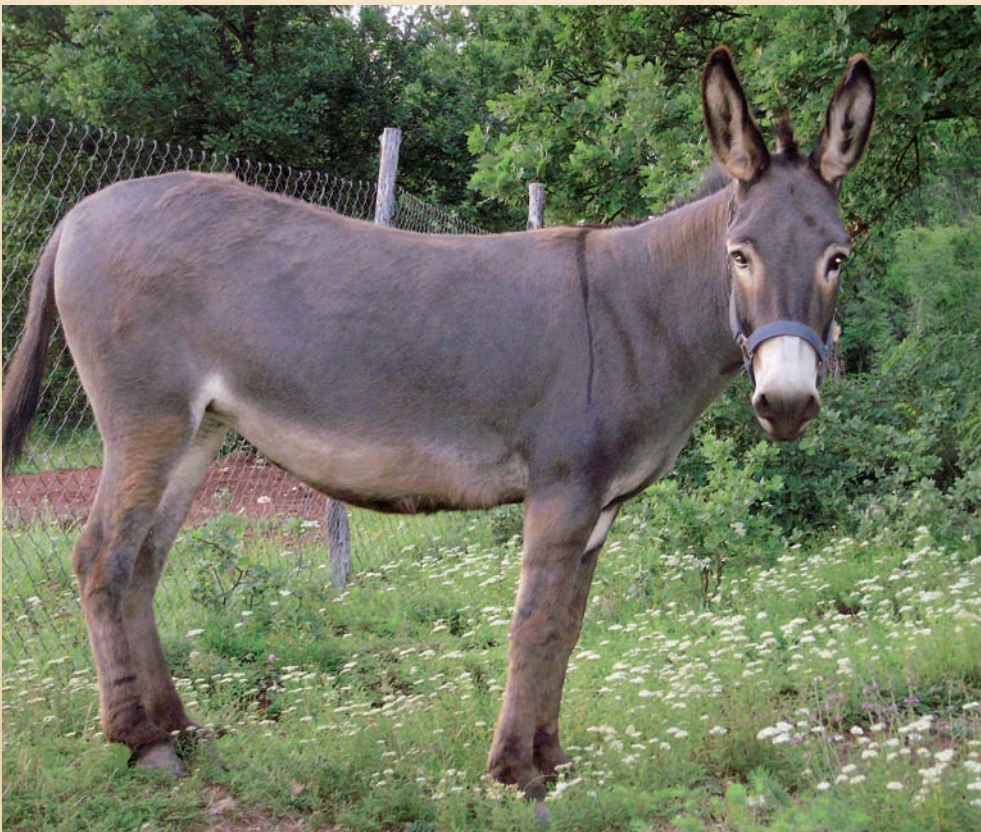

SJEVERNOJADRANSKI MAGARAC

Sjevernojadranski magarac nastao je na području kvarnerskog otočja i sjevernog dijela jadranskog priobalja, a kao i za ostale magarce, pretpostavlja se da je došao na ova područja prije više od dvije tisuće godina. Korišten je prvenstveno za rad, bilo nošenje tereta ili u poljoprivredi.

Sjevernojadranski magarac je snažne građe. Visina do grebena je 115 cm. Glava je profinjena i velika, ravnog profila. Uši su dugačke s bijelim dlakama u unutrašnjosti dok je ušni rub taman. Griva je duga i tamna, stršeća, ali ponekad i pada na stranu. Vrat je mišićav, leđna linija ravna do blago konveksna. Prsa su uska. Boja dlake varira od tamno smeđe do crne, rjeđe tamnosive boje. Trbuh i unutrašnja strana stegna je sive do prljavobijele boje, a križ i zebrice nisu jasno uočljive. Kopito je srednje veličine i tvrdo.

Odlično je prilagođen na okolišne uvjete – suha i vruća ljeta, krš te čest nedostatak vode i hrane. Danas je rasprostranjen na kvarnerskim otocima, sjevernom dijelu jadranskog priobalja i u istočnom dijelu Istre.

PRIMORSKO-DINARSKI MAGARAC

Primorsko-dinarski magarac, kao i ostali, došao je na ova područja širenjem mediteranskog rutom prije više od dvije tisuće godina. Krški teren i skromni uvjeti prehrane oblikovali su ovu pasminu koja se koristila kao nezamjenjiva radna snaga u poljoprivredi i svakodnevnom životu stanovništva mediteranskog dijela i područja Dinarida.

Ova pasmina magarca je među najmanjima na svijetu! Visina grebena je 97 cm, a dužina tijela 103 cm. Čvrste je i skladne građe. Glava je srednje veličine, ravnog do blago konkavnog profila. Uši su kratke sa svijetlim dlakama u unutrašnjosti, dok je vanjski rub tamniji. Očale su slabije izražene. Gubica je svijetle do bijele boje, a regija nozdrva je tamne do crne boje. Griva je jaka i stršeća s tamnijim vršnim rubom. Zimska dlaka, kao i dlaka puladi je duga, gusta i čupava, za razliku od ljetne koja je kratka. Boja dlake je pepeljasto siva, rjeđe tamnosmeđa. Glava, rep i donji dijelovi nogu su za nijansu tamniji. Boja trbuha i unutarnja strana stegna je od svijetlosive do bijele boje. Križ i zebrice su izražene i jasno uočljive. Kopito je maleno i tvrdo.

Danas ga se može naći na središnjem i južnom dijelu priobalja, ali i u drugim dijelovima Hrvatske.

Jeste li znali?

- Magareće mlijeko korisno je kod raznih bolesti dišnog sustava i alergija, a služi i u kozmetičkoj industriji za izradu cijenjenih i luksuznih sapuna.
- Očale su obrub svijetle dlake oko očiju magaraca.
- Križ je tamna boja dlake na leđima koja tvori prugu preko plećnog dijela i duž kralježnice magaraca.
- Zebrice su prugice od tamne boje dlake po nogama magaraca.

GOVEDA

Udomaćeno govedo (*Bos taurus*) pripada redu parnoprstaša (*Artiodactyla*), porodici šupljorožaca (*Bovidae*).

Rasplodnog mužjaka nazivamo bik, krava je rasplodna ženka, a vol je kastrat. Graviditet kod krava traje 278 do 288 dana nakon kojih oteli obično 1 tele. Tele nakon 8 mjeseci postane june.

U Hrvatskoj žive 3 izvorne pasmine goveda.

BUŠA

Pretpostavlja se da je oblikovanje pasmine buše započelo prije 6500 godina. Buša je raširena i po prostoru jugoistočne Europe, a okolišni uvjeti utjecali su na različitosti kod više srodnih tipova u tom širem okruženju. Koristila se kao radno govedo u poljoprivredi, proizvodnji mlijeka, mesa i kože.

Buša je malo govedo, prosječne visine do grebena 114 cm, a dužine 136 cm. Glava je profinjena s kraćim nasuprotno povijenim rogovima koji su na vrhu tamno pigmentirani, a izbijaju bočno, zatim se povijaju prema gore te prema unutra. Oči su plemenite i tamne, a gubica je srneća s tamno pigmentiranom sluznicom. Vrat je umjereno dug sa slabo razvijenom plahticom, a trup je kratak. Rep seže do skočnog zgloba. Boja dlake je jednobojna od bijele, preko različitih nijansi crvene i smeđe do crne, vrlo rijetko je tigrasta (prutasta). U jedinki s tamnijom dlakom, na leđima, javlja se pruga svijetle dlake jeguljastog oblika. Papci su tamno pigmentirani osim kod tigrastih buša. Kasnozrela je pasmina i dugovječna – živi i preko 20 godina!

Izrazito je prilagodljiva na različite okolišne uvjete. Njeno mlijeko sadrži i do 6% mliječne masti. Otporna je i idealna za održavanje zaraštenih pašnjačkih površina, suzbijanje korovskog i invazivnog raslinja. Danas je još uvijek možemo naći na području Like i Dalmacije.

ISTARSKO GOVEDO

Istarsko govedo pripada skupini europskih primigenih goveda (*Bos primigenius*). Nastanjivalo je područje Istre i kvarnerskog otočja od davnina, o čemu svjedoče arheološki nalazi na više lokaliteta u Istri (Kanegra – Sičalski zaljev, Hijenska špilja – Buje, Golupska jama – Buzet, Pećina Svete Ane – Trsat, Kupića pećina – Oranje, Pećina na Doleh i Šandalja II – Pula). Najviše izglednom čini se teorija »Barbarica« u kojoj se pretpostavlja da su goveda iz skupine *Bos primigenius* pristigla na ova područja zajedno s barbarima koji su prodirali iz stepa južne Rusije i Besarabije. Koristilo se kao radno govedo u poljoprivredi, proizvodnji mlijeka, mesa i kože.

Istarsko govedo je mišićave i snažne konstitucije, visina u ženki je do 145 cm, a mužjaka do 155 cm. Odrasle muške jedinke mogu težiti do 900 kg, a volovi do 1300 kg. Glava je umjereno duga s velikim rogovima dužine od 50 do 120 cm, lirastog oblika. Boja tijela je svijetlosiva do bijela, s prijelazima u tamnije nijanse. Bikovi su nešto tamniji od krava, a osobit im je svjetliji plašt preko leđnog dijela. Gubica, nosni hrpt, dijelovi lica, područje oko očiju, rubovi ušnih školjki, donji dio repa, plečke, putišta, vrata i rubnog rebrenog dijela tamnije su pigmentirani. Jezik i nepce su olovastosive boje. Telad je u prvim mjesecima crvenkastosmeđe boje te u dobi od 3 do 4 mjeseca boju tijela mijenja u svijetlosivu ili tamnosivu. Leđna linija je ravna. Kasnozrela je i dugovječna pasmina goveda.

Danas se Istarsko govedo uzgaja se na području Istre i Primorsko-goranske županije.

SLAVONSKO-SRIJEMSKO PODOLSKO GOVEDO

Slavonsko-srijemski podolac naselio je područje ravničarskog dijela Hrvatske prije dva tisućljeća, pristižući na ova područja s rimskim legijama koje su prodirale prema ušću Dunava. Pola tisućljeća kasnije pristiže novi val podolskih goveda na hrvatske ravničarske predjele zajedno s avarskim plemenima s istoka. Postoje pretpostavke da potječe iz Podolije i Volhinije, tj. iz stepskih područja Rusije i Ukrajine. Koristio se kao radno govedo u poljoprivredi i prijevozu (vuči) tereta.

Slavonsko-srijemski podolac je grube i snažne konstitucije. Visina u grebenu je 127 cm, dužina trupa 152 cm, a obujam prsa 187 cm. Odrasle krave teške su i do 550 kg, a bikovi do 700 kg. Glava je duga s izrazito velikim rogovima od 46 cm koji su lirastog ili vilastog oblika. Leđa su umjereno duga i ravna. Mišićavost je izražena u prednjem dijelu trupa, trbuh je usukan, a noge su čvrste. Boje je sivobijele do tamnosive, često s tamnijom pigmentacijom plahtice vrata i glave. Kod bikova je zamjetljiva pigmentacija te veći tamni kolutovi oko očiju. Gubica, sluznica očiju i papci su tamno pigmentirani (crni). Kasnozrela je i dugovječna pasmina.

Danas se slavonsko-srijemski podolac koristi kao učinkovita pasmina za očuvanje staništa – Lonjsko polje, Kopački rit, Gajna – gdje ispašom sprečava zaraštavanje, a ujedno uklanja stranu invazivnu vrstu – amorfu (*Amorpha fruticosa*). Ima izrazito očuvane nagonske odlike zbog čega se lako organiziraju kada se zateknu na otvorenim površinama te se učinkovito štite od predatora/grabežljivaca.

Jeste li znali?

- Buša spada u najmanja goveda na svijetu.
- Lirasti rogovni ime su dobili po muzičkom instrumentu – liri na kojeg podsjećaju svojim izgledom.
- Plahtica je podbradak.

KOZE

Koza pripada redu parnoprstaša (*Artiodactyla*), porodici šupljorožaca (*Bovidae*), potporodici *Caprinae*, rodu koza (*Capra*). Odraslog mužjaka nazivamo jarac, ženka je koza, a mlado je jare/kozle. Graviditet kod koza traje u prosjeku 150 dana. Koza jari jedno mlado, a često i dvojke.

U Hrvatskoj žive 2 izvorne pasmine koza.

HRVATSKA BIJELA KOZA

Točno vrijeme, mjesto i način nastanka hrvatske bijele koze nisu poznati, no smatra se da je nastala početkom 20. stoljeća. Najčešće se uzgajala u manjim stadima (5-10 grla) zbog mlijeka, uglavnom tamo gdje nije bilo uvjeta za držanje goveda.

Hrvatska bijela koza je prosječno visoka 58 cm; težina koza kreće od 35 do 45 kg, a kod jaraca od 50 do 60 kg. Potpuno je bijele boje, rijetko kremaste do svijetložućkaste. Dlaka je duža i grublja. Glava je mala, najčešće s rogovima i stršećim ušima. S donje strane glave u oba spola raste bijela brada, s tim da mužjaci imaju više kostrijeti nego ženke. Vrat je nešto duži, a kod pojedinih jedinki se s donje strane mogu vidjeti resice. Ranozrela je pasmina. Bijele koze su dobre majke i najčešće jare dvojke.

Danas se uzgaja na području Ravnih kotara, na Biokovu, u okolici Dubrovnika i na dalmatinskim otocima uglavnom zbog mlijeka. Napasanjem i brstom na škrtim, kamenjarskim površinama trajno pridonosi očuvanju staništa i sprečavanju nastanka požara.

HRVATSKA ŠARENA KOZA

Hrvatska šarena koza nastala je na nepristupačnim terenima južnog Velebita, Dinare, Kamešnice i Biokova. Od jedne jedinke nekada se moglo dobiti od 300 do 1000 grama gruboga kozjeg vlakna.

Hrvatska šarena koza je skladne građe, prosječne visine 61,3 cm. Prosječna težina koza je 44 kg, a jaraca od 50 do 65 kg, rjeđe do 70 kg. Tijelo je obraslo (osim nogu) dugom, sjajnom i gustom kostrijeti različite boje. Unutar pasmine prevladavaju šarene (crno-bijela) jedinke, dok su potpuno crne, smeđe i sive jedinke znatno rjeđe. Koža je pigmentirana i na opip poprilično tvrda. Glava je srednje duga, ravna ili u pojedinih jedinki blago ugnuta. Koze i jarci mogu biti šuti i rogati, s tim da su češći rogati jarci. Rogovi su prosječne dužine 29 cm, uglavnom rastu unazad – poput sablji, tamni su i izbrazdani, a vrhovi kod starijih jedinki su znatno udaljeniji jedan od drugog. Uške su srednje duge i pigmentirane, najčešće crne ili crno-bijele.

Za ovu pasminu karakteristična je pojava brade u oba spola, s tim da je u jaraca duža i bujnija. Na donjem dijelu

vrata se ponekad nalaze resice. Noge su tanke i čvrste, a papci tvrdi i prilagođeni dugotrajnom hodanju na kamenitim, krškim terenima. Vime je uglavnom pigmentirano ili pjegavo, obraslo dugom dlakom.

Danas se uzgaja na područjima Dalmatinske zagore, Bukovice, Velebita, Dinare, Kamešnice i Biokova. Napasanjem i brstom po klisurama i vrletima hrvatska šarena koza »čisti« tereni od različitog raslinja, šiblja, šikare i makije te izravno utječe na smanjenje mogućnosti izbijanja požara.

Jeste li znali?

- Koze često jare dvojke.
- Mlijeko koza je korisno kod liječenja alergija i dišnih puteva.
- Kozja dlaka naziva se kostrijet i od nje se mogu raditi tkanine.
- Koze su inteligentne, radoznale i spretne.

OVCE

Ovca pripada u red parnoprstaša (*Artiodactyla*), porodici šupljorožaca (*Bovidae*), potporodici *Caprinae*, rodu ovaca (*Ovis*). Odraslog mužjaka nazivamo ovan, ženku ovca, a mlado je janje. Graviditet kod ovce u prosjeku traje 150 dana. Ovca uobičajeno janji jedno janje, ako janji dva janjca kažemo da se blizni, a za tri da janji trojke.

U Hrvatskoj živi 9 izvornih pasmina ovaca.

CRESKA OVCA

Ovčarstvo se kao važna gospodarska grana spominje još u Creskom statutu iz 1332. godine, međutim točnih podataka o podrijetlu creske ovce nema. Ekstenzivno je stočarenje osiguralo opstanak bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*), koji osim na Cresu imaju svoje stanište i na otoku Krku.

Creska je ovca sitna, ali prilično živahna, spretna i okretna te dugovječna. Odrasle jedinke su prosječno visoke 60-62 cm, a teške 41,6 kg. Glava je malena (prosječne dužine oko 23 cm), uska i šiljasta, što joj omogućuje prebiranje sitne trave među uskim pukotinama kamenja. Uši su male i stršeće. Glava je obrasla dlakom, a ovce su većinom bezroge. Ovnovi redovito imaju ispupčen profil te jake i spiralne rogove. Leđna linija je kratka i pravilna. Tijelo ovaca prekriveno je poluotvorenim, najčešće bijelim runom prosječnog promjera vlakana od 28 do 35 μm . Trup je srednje dug i visok. Noge su duge, tanke, ali čvrste, s tvrdim papcima prilagođenim kretanju po teškom krškom terenu. Prednje noge su pravilne, dok je stav stražnjih nogu najčešće *kravlji*. Ovca najčešće ojanji jedno janje.

Danas se creska ovca većinom uzgaja na otoku Cresu i znatno manje na lošinjskom području. Mlijeko creskih ovaca osebujnog je kemijskog sastava pa se većina ovčjeg mlijeka proizvedenog na otoku tradicionalno prerađuje u cijenjen tvrdi creski sir.

CIGAJA

Cigaja spada među najstarije pasmine ovaca u svijetu, no njen nastanak i podrijetlo ni do danas nisu u potpunosti razjašnjeni. Pretpostavka većine istraživača je da ona potječe iz Male Azije i da je odatle prenesena u Europu, u još nama nepoznato doba.

Cigaja je naša najkrupnija pasmina ovaca. Prosječna visina odrasle jedinke je 76 cm. Tjelesna težina ovaca je od 60 do 80 kg, a ovnova 80 do 100 kg. Glava je srednje veličine ravnog nosnog profila, dok ovnovi imaju ispupčenu nosnu kost (ovnujsku glavu). Ovce su uglavnom bez rogova, a ovnovi mogu biti s rogovima i bez njih. Rogovi su tamni, spiralni, a mogu biti dosta veliki. Uške su velike, tamne i malo oborene. Koža i sluznica su tamno pigmentirani. Glava, uške i noge su crno ili crno-sivo pigmentirane, s tim da boja sa starošću postupno blijedi. Noge su visoke sa čvrstim i tamnim papcima. Tijelo je prekriveno poluzatvorenim runom sastavljenim od ljevkastih i cilindričnih pramenova, prosječne dužine oko 10 cm, dok je donji dio vrata i trbuh neobrastao. Tek ojanjeno janje je sive mišje boje, ponekad šareno, a s povećanjem dobi siva boja se postupno gubi pa je janjad u dobi od četiri mjeseca potpuno bijela.

Danas se uzgaja na području Slavonije i Baranje prvenstveno za meso, a koristi se i za iskorištavanje i održavanje rubnih poljoprivrednih površina (kanala, puteva, mēđa) i u vraćanju zapuštenih pašnjaka u funkciju.

DALMATINSKA PRAMENKA

Pretpostavlja se da je dalmatinska pramenka nastala na području na kojem se i danas uzgaja, a ovce su bile izvor hrane, odjeće, obuće te gnoja za gnojidbu vrtova i vinograda na škrtim, kamenitim područjima. Vuna i koža služila je kao osnovna sirovina u proizvodnji narodnih nošnji te za izradu glazbala i suvenira. Koža se i danas koristi za izradu mjehova (kožica) za zrenje sira (»sir iz mišine«).

Dalmatinska pramenka je kasnozrela sitna ovca, snalažljiva i dugovječna. Prosječna je visina odraslih jedinki 57,8 cm. Prosječna težina ovaca je 38,6 kg, a odraslih ovnova oko 50 kg. Glava ovaca je mala i šiljasta, ravnog profila, dok je u ovnova veća i blago ispupčenog profila. Glava je, kao i noge, najčešće crno pigmentirana, ali nisu rijetke jedinice u kojih je temeljna boja dlake bijela, smeđa te rjeđe siva. Na glavi i nogama najčešće se može uočiti više navedenih boja ili nijansi koje su raspoređene bez određene pravilnosti. Potpuno crne, smeđe i sive jedinice znatno su rjeđe. Ovce su najčešće bez rogova, iako mogu biti i rogate, dok ovnovi mogu biti šuti, ali i rogati. Uši su srednje veličine i stršeće. Leđna linija je ravna. Noge su čvrste i jake s najčešće crnim papcima. Tijelo ovaca prekriveno je otvorenim, najčešće bijelim runom sastavljenim od dugih bičastih pramenova.

Danas se uzgaja na širem području Velebita (Jasenice, Bukovica, Zrmanja, Starigrad, Karlobag), na području od Bukovice prema Kninu, na padinama Dinare, Svilaje, Kamešnice i Biokova te na nekim srednjedalmatinskim otocima (Brač, Hvar, Vis, Kornati).

DUBROVAČKA RUDA

Višestoljetni uzgoj dubrovačke rude kao i njezin izgled odražava tradiciju dubrovačkog primorja.

Dubrovačka ruda je skladno građena. Prosječna visina odrasle jedinke je 60,1 cm. Tjelesna težina ovce je do 45 kg, a ovnova do 60 kg. Glava rude je srednje duga, savinutog nosnog dijela i malih, uskih, vodoravno položenih uški. Ovce su u pravilu šute, dok ovnovi mogu biti s rogovima i bez njih. Oba spola imaju dosta dug i tanak vrat. Leđa su relativno duga i široka, kao i sapi. Stav stražnjih nogu većine ovaca zakrenut je prema van (*kravlji stav*). Trbuh te donji dijelovi vrata i nogu uglavnom nisu obrasli vunom. Runo je bijele boje, poluzatvoreno do zatvoreno, sastavljeno od cilindričnih pramenova te je bogato *sijerom*. Rep je dug, nerijetko seže do ispod skočnog zgloba.

Danas se uzgaja na uskom pojasu jadranske obale od poluotoka Pelješca do granice s Crnom Gorom, dok se najviše ovaca ove pasmine trenutačno uzgaja na području Imotice i u Konavlima.

ISTARSKA OVCA

Područje nastanka i uzgoja istarske ovce naš je najveći poluotok Istra, po kojemu je ova pasmina i dobila ime. U Istri je izrazito duga tradicija uzgoja ovaca i proizvodnje različitih prehrambenih proizvoda (mlijeka, sira, skute, mesa), odjeće i obuće te drugih predmeta od vune i kože. Ona je najmlječnija hrvatska izvorna pasmina ovaca.

Istarska se ovca već na prvi pogled razlikuje ne samo od ostalih naših izvornih pasmina ovaca nego i onih u svijetu. Prosječna visina odraslih jedinki je 73,5 cm. Prosječna tjelesna težina ovaca je 67,4 kg, a ovnova 76,7 kg. Runo istarske ovce je poluzatvoreno do otvoreno, s tim da trbuh, noge i donji dio vrata (rjeđe cijeli vrat) nisu prekriveni vunom nego gustom, najčešće crnom ili crno-bijelom dlakom. Ovce su uglavnom šarene ili crno-bijele, rjeđe potpuno crne dok je najmanje potpuno bijelih jedinki. Glava muških i ženskih jedinki je karakteristične i izražene konveksne nosne kosti, najčešće crne ili crno-bijele boje. Uši su vodoravne, osrednje veličine i položene u stranu. I ovce i ovnovi mogu biti rogati ili šuti. Na vratu se ponekad nalaze resice različite veličine i boje. Leđna linija je duga i ravna. Dugorepa je pasmina s dugim i snažnim nogama te čvrstim crnim papcima. Ovca najčešće janji jedno janje, no neke se blizne, a ponekad janji i trojke.

I danas se uzgaja na području Istre. Kako mlijeko prosječno sadrži 7% mliječne masti, većinom se prerađuje u tradicionalan polutvrđi, punomasni ovčji sir (istarski sir) te u skutu.

KRČKA OVCA

Točno vrijeme i način nastanka krčke ovce nisu poznati. Otočna izoliranost i skromna vegetacija uvjetovali su nastanak jedinstvene pasmine. Prvi brojčani pokazatelji o stočarstvu na otoku Krku datiraju iz 17. stoljeća. Ekstenzivno je stočarenje osiguralo opstanak bjeloglavih supova (*Gyps fulvus*), koji osim na Cresu imaju svoje stanište i na otoku Krku.

Krčka ovca je prilagodljiva, otporna i dugovječna. Prosječna je visina odrasle jedinke 54,9 cm; tjelesna masa ženki je od 28 do 40 kg, dok se kod ovnova kreće od 45 do 55 kg. Glava ovaca je mala, ravnog profila i uglavnom bez rogova, dok su ovnovi najčešće rogati s blago ispupčenom nosnom kosti. Leđna linija je ravna, ne preduga. Noge su umjerene dužine i čvrstih papaka. Rep je dugačak i seže do ispod skočnog zgloba. Krčka ovca je među najnerazvijenijim (sitnijim) hrvatskim pasminama ovaca. Tijelo ovaca obraslo je otvorenim do poluzatvorenim, najčešće bijelim runom, iako se mogu vidjeti i potpuno crne te sivo-smeđe jedinke. Trbuh i donji dijelovi nogu nisu obrasli vunom, nego uglavnom gustom bijelom ili bijelo-crnom dlakom. Temeljna je boja glave i nogu bijela, s tim da kod većine jedinki postoje smeđe, sive ili crne pjegice različitog oblika, raspoređenosti i veličine.

Krčka ovca uzgaja se i danas na otoku Krku (meso, mlijeko, sir), a važna je za održavanje pašnjačkih površina otoka Krka i njegovanja bioraznolikosti staništa.

LIČKA PRAMENKA

Lička pramenka nastala je u gorsko-planinskim područjima Like i Gorskog kotara. Nastala je na prostranim, vegetacijom bogatim prirodnim pašnjacima i u surovim zimskim uvjetima. Vuna je bila nezamjenjiva sirovina u proizvodnji tradicionalnih ličkih odjevnih predmeta (narodnih nošnji) i poznatih ličkih čarapa.

Lička pramenka je snažna i skladna. Prosječna je visina odrasle jedinke 60,8 cm. Tjelesna težina ovce je 49,3 kg dok su ovnovi znatno teži, od 55 do 70 kg. Ličke pramenke u pravilu imaju nešto duže tijelo u odnosu na visinu. Glava im je srednje velika, a uške stršeće u stranu. Ovce su najčešće bez rogova, a ovnovi uglavnom imaju čvrste i jake rogove. Leđna linija je duga i ravna. Rep je dug i seže do ispod skočnog zgloba. Tijelo je prekriveno otvorenim, najčešće bijelim runom miješane vune, sastavljenim od šiljastih i bičastih pramenova. Glava, donji dijelovi nogu i trbuh prekriveni su kratkom dlakom različite boje: bijelo-crnom, sivom, crnom i smeđom.

Lička pramenka i danas se uzgaja na području Like i Gorskog kotara, a značajna je zbog proizvodnje mesa, svoje otpornosti te iskorištavanja i sprečavanja sukcesije prirodnih planinskih travnjačkih površina.

PAŠKA OVCA

Paška ovca nastala je na području otoka Paga gdje se uzgaja stoljećima. Pag je jedan od naših »najogoljenijih« otoka, a na njemu rastu brojne vrste aromatičnog i ljekovitog bilja, pune eteričnih ulja, koje su zahvaljujući moru i buri često »posoljene« te daju poseban okus i aromu mlijeku, mesu, siru i skuti. Paška ovca je kroz povijest smatrana hraniteljicom i spasiteljicom otočnog stanovništva, pa joj je podignut spomenik u Novalji na otoku Pagu – prvi takav spomenik u Hrvatskoj.

Paška ovca je mala, otporna i živahna, i brzo se kreće po nepristupačnom krškom terenu. Prosječna je visina odraslih jedinki je 56,1 cm. Tjelesna težina ovaca je od 30 do 45 kg, a ovnova 40 do 60 kg. Glava paške ovce je srednje velika i plemenitog izgleda. Profil lica ovaca je ravan, a ovnova ispupčen. Ovnovi imaju čvrste i jake rogove (mogu biti i bez rogova), a ovce su uglavnom bez rogova. Oči su velike, ispupčene, sjajne i živahne. Uške su srednje veličine (5-7 cm), polustršeće, najčešće prekrivene bijelom dlakom. Rep je dugačak i seže do ispod skočnog zgloba. Noge su čvrste i jake. Tijelo paške ovce prekriveno je zatvorenim do poluzatvorenim runom miješane vune. Najveći je broj ovaca bijele boje, s tim da se mogu naći crne i sive jedinke. Temeljna je boja glave i nogu najčešće bijela s pjegama različite veličine, boje i oblika. Pjege mogu biti crne, sive, smeđe i crvenkastosmeđe boje.

Paška ovca uzgaja se isključivo na otoku Pagu, a značajna je zbog iskorištavanja i održavanja ekstenzivnih pašnjačkih površina otoka Paga, čime se trajno pridonosi održavanju ekosustava, te proizvodnje vrhunskih sireva.

RAPSKA OVCA

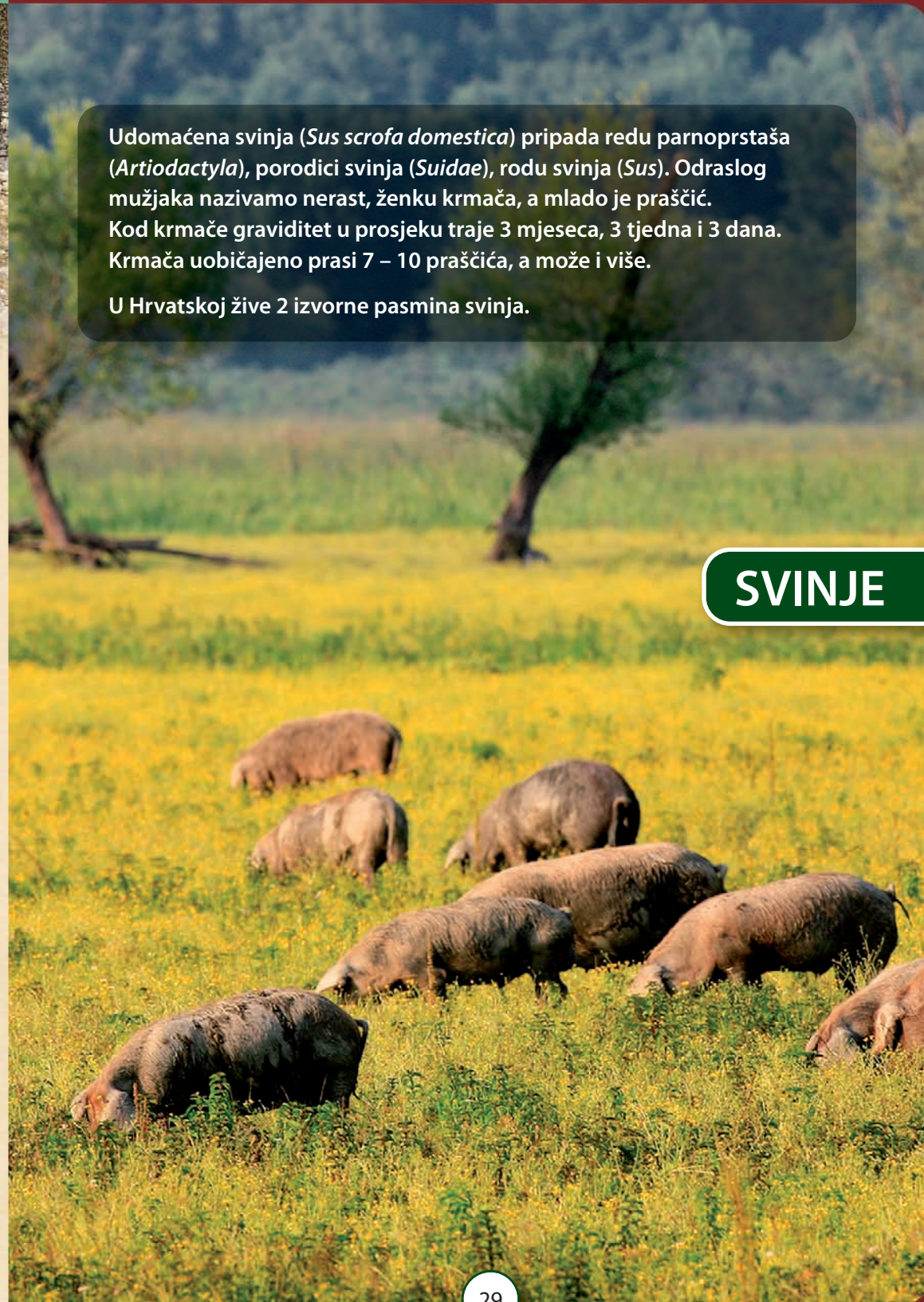
Rapska ovca na otoku Rabu uzgaja se stoljećima bez znatnijih genetskih promjena. Otočna izoliranost utjecala je na zadržavanje obilježja otpornosti i prilagodljivosti životu na krševitim, vegetacijom skromnim, nepristupačnim i surovim terenima otoka. Lokalno je zovu škraparica, zbog sklonosti ovaca za zavlacenjem između stijena (škrapa) u potrazi za hranom ili u traženju zaklona od jakog nevremena ili jakog sunca.

Rapska ovca pripada skupini kasnozrelih pasmina. Ona je sitna i čvrsta, vrlo spretna, otporna, izdržljiva i dugovječna. Prosječna je visina odraslih jedinki 56,8 cm. Prosječna težina ženki je između 30 i 45 kg, rijetko 50 kg, dok ovnovi postižu tjelesnu masu od 45 do 65 kg. Glava ovaca je mala, ravnog profila i najčešće bez rogova. Ovnovi su uglavnom rogati. Uši su srednje duge, stršeće. U ovnova je profil nosne kosti blago ispupčen. Leđna linija je pravilna i kratka. Rep je dug i seže do ispod skočnih zglobova. Noge su čvrste i jake, s čvrstim papcima. Tijelo ovaca obraslo je poluzatvorenim, najčešće bijelim runom, iako se mogu vidjeti i jedinke s crnim ili smeđim mrljama. Glava i noge su bijeli, s tim da se mogu pojaviti crne, smeđe ili sive pjege različitog oblika, rasporeda i veličine.

Danas se uzgaja na otoku Rabu, a značajna je zbog iskorištavanja ekstenzivnih pašnjačkih površina čime se trajno pridonosi održavanju staništa. Uz to, populacija rapske ovce važna je zbog proizvodnje animalnih namirnica (meso, janjetina, mlijeko, sir, skuta) koje su jako cijenjene.

Jeste li znali?

- Šuta je izraz za bezrogu jedinku ovce ili jarca.
- Sijera je masni znoj koji obavija vunu ovaca.
- Ovce se strižu najčešće jedanput godišnje, u proljeće, ručnim ili električnim škarama.
- Pramenke imaju najgrublju vunu.

Udomaćena svinja (*Sus scrofa domestica*) pripada redu parnoprstaša (*Artiodactyla*), porodici svinja (*Suidae*), rodu svinja (*Sus*). Odraslog mužjaka nazivamo nerast, ženku krmača, a mlado je praščić. Kod krmače graviditet u prosjeku traje 3 mjeseca, 3 tjedna i 3 dana. Krmača uobičajeno prasi 7 – 10 praščića, a može i više.

U Hrvatskoj žive 2 izvorne pasmina svinja.

SVINJE

CRNA SLAVONSKA SVINJA

Crna slavonska svinja nastala je planskim uzgojem s kojim je grof Karl Pfeiffer počeo 1860. godine. Tradicionalno se hranila na šumskoj ispaši (žirenje) i na pašnjacima s bogatim botaničkim sastavom, ali i raznovrsnom faunom. Rovanjem i kaljužanjem nastajale su lokve kao povoljna mjesta za zadržavanje vode i razvoj mnogih vrsta kukaca, insekata, crva, vodozemaca i dr.

Crna slavonska svinja je kasnozrela pasmina, srednje veličine i masno-mesnog tipa. Visina odrasle jedinke u prosjeku iznosi 68 cm, a doseže i do 270 kg. Jednobojna je, srednje duljine i tamno pigmentiranih papaka. Koža joj je tamno pigmentirana (pepeljastosive boje), a dlake rijetke, potpuno crne i ravne. Glava je dugačka, konkavnog profila, s poluklapavim ušima.

Uzgoj crne slavonske svinje u proteklih se 10 godina proširio iz Slavonije i na područje Sisačko-moslavačke, Karlovačke, Virovitičko-podravске, Varaždinske i Koprivničko-križevačke županije.

TUROPOLJSKA SVINJA

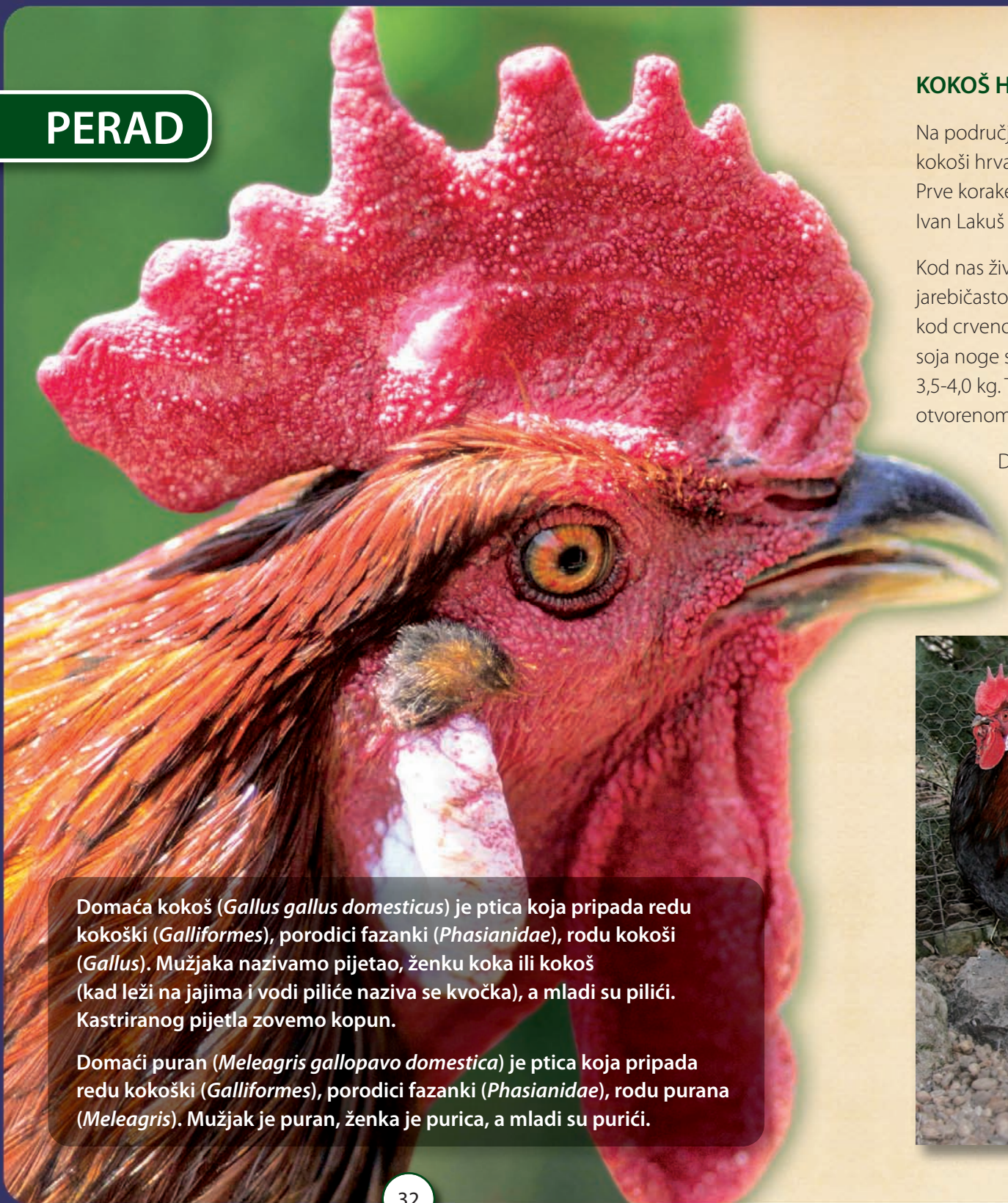
Turopoljska svinja naša je najstarija pasmina svinja. Oblikovana je na području Turopolja, po kojem je dobila ime. Prvi pisani trag o uzgoju svinja u Turopolju datira iz 1352. godine, a radi se o nalogu hrvatsko-ugarskoga kralja Ljudevita da se istraži pljačka svinja u Turopoljskom lugu.

Turopoljska svinja je kasnozrela pasmina srednje veličine i masnog tipa. Visina krmače iznosi od 65 do 70 cm, a nerasta od 70 do 75 cm. Težina krmače kreće se oko 240 kg, a težina nerasta oko 250 kg. Temeljna boja dlake je bijelosivkasta, s 5 do 9 crnih mrlja veličine šake. Dlaka je kovrčasta i srednje dužine, a koža nepigmentirana, osim ispod tamnih mrlja. Glava je izdužena, s poluklapavim ušima srednje duljine. Trup turopoljske svinje je dugačak, a leđa ravna.

Turopoljska svinja dio je krajobraza i ekosustava Turopoljskog luga i Lonjskog polja, gdje ima važnu ulogu u održavanju biološke raznolikosti. U ovom jedinstvenom krajoliku s periodički poplavljenim pašnjacima i nizinskim šumama uspio se održati tradicionalni način iskorištavanja zemljišnih resursa, koji su Turopoljci i Posavci učili od prirode stotinama godina. Danas je ovaj sustav gospodarenja posljednji primjer takvog jedinstvenog gospodarenja zemljom. Mnoge vrste ovise o boravku svinja na poplavnim pašnjacima. Istraživanjem je utvrđeno da bez turopoljske svinje s pašnjaka ubrzano nestaju neke biljne vrste kao što su četvrolisna raznorotka (*Marsilea quadrifolia*), mirisna metvica (*Mentha pulegium*), obični businjak (*Pulicaria vulgaris*), lukovičasti dubačac (*Teucrium scordium*), ljekovita milica (*Gratiola officinalis*).

Jeste li znali?

- Krmače turopoljske pasmine su se s prasadi držale na šumskoj ispaši, a stado su vodile starije dominantne krmače koje su održavale red (hijerarhiju) te branile svoj teritorij od uljeza.
- Čekinja je naziv za čvrstu dlaku svinja.

KOKOŠ HRVATICA

Na područjima uz tok rijeke Drave u prvoj polovini 20. stoljeća započeo je uzgoj kokoši hrvatice – »dudice«, a do danas je proširen i na ostale dijelove Hrvatske. Prve korake odabiranja i stručnog nadzora ove kokoši napravio je 1917. godine Ivan Lakuš iz mjesta Torčec u Podravini.

Kod nas žive četiri soja kokoši hrvatice s obzirom na obojenost perja: crveni, crni, jarebičasto-zlatni i crno-zlatni. Za sve su sojeve karakteristični bijeli podušnjaci te kod crvenog i jarebičasto-zlatnog soja bijele noge, dok su kod crnog i crno-zlatnog soja noge sivkaste boje. Tjelesna težina odraslih kokica iznosi 2,3-3,0 kg a pijetlova 3,5-4,0 kg. To je kombinirana pasmina kokoši koja vrlo dobro podnosi uzgoj na otvorenome tijekom cijele godine.

Danas se uzgaja na području 7 županija. Pogodna je za uzgoj na okućnicama i voćnjacima gdje osim trave pronalazi i ostale izvore hranjivih tvari.

Domaća kokoš (*Gallus gallus domesticus*) je ptica koja pripada redu kokoški (*Galliformes*), porodici fazanki (*Phasianidae*), rodu kokoši (*Gallus*). Mužjaka nazivamo pijetao, ženku koka ili kokoš (kad leži na jajima i vodi piliće naziva se kvočka), a mladi su pilići. Kastriranog pijetla zovemo kopun.

Domaći puran (*Meleagris gallopavo domestica*) je ptica koja pripada redu kokoški (*Galliformes*), porodici fazanki (*Phasianidae*), rodu purana (*Meleagris*). Mužjak je puran, ženka je purica, a mladi su purići.

ZAGORSKI PURAN

Dolazak purana u Europu omogućili su mornari Kraljevine Španjolske koji su kod američkih Indijanaca pronašli divlje i domaće oblike pura. Doneseni su oko 1520. godine na područje Španjolske. Prema zapisima Magistrata Mletačkog, puran je iz Italije 1561. godine donesen na područje Lepoglave te se ondje počeo i uzgajati.

Kod nas žive četiri soja zagorskih purana i to: brončani, sivi, svijetli i crni, koji se razlikuju po boji perja. Kod svih sojeva zagorskih purana, purice su znatno sitnije od purana i nemaju na svom perju sjaja, a glava, rogalj i resice dosta su manje. Snažne su i otporne konstitucije, što je posljedica ekstenzivnog načina držanja. Zagorski puran nakon 24 tjedna uzgoja doseže težinu od 6 do 7 kg, dok purica u isto vrijeme doseže težinu od 3 do 4 kg tjelesne mase.

Danas se najviše uzgaja na području Krapinsko-zagorske i Varaždinske županije. Uzgoj se tijekom godine odvija na otvorenome. Na livadama poslije košnje, a zatim po stništu i šikarama purani nalaze i brojne skakavce koji predstavljaju dodatni izvor bjelančevina.

Jeste li znali?

- Kokoš hrvatica može godišnje snesti oko 200-220 jaja svijetlosmeđe boje ljuske.
- U tridesetim godinama 20. stoljeća je na tržište europskih zemalja, ponajprije Engleske, Italije, Njemačke, Švicarske i Belgije godišnje izvoženo i do 100.000 zagorskih purana s područja Hrvatskog zagorja.

PČELE

SIVA PČELA

Siva pčela (*Apis mellifera carnica*) pripada redu opnokrilaca (*Hymenoptera*), porodici pčela (*Apidae*). Pod utjecajem različitih okolišnih i klimatskih uvjeta razvili su se na određenim područjima posebni tipovi sive pčele (ekotipovi), koji se međusobno ne razlikuju po vanjskim tjelesnim znacima već samo po ponašanju.

Najvažniji ekotipovi su: Alpska siva pčela (*Apis mellifera carnica alpina*), Panonska siva pčela (*Apis mellifera carnica pannonica*) i Mediteranska siva pčela (*Apis mellifera carnica mediterana*).

Siva pčela je morfološki prepoznatljiva u usporedbi s drugim europskim pasminama. Boja hitina je tamna, gotovo crna, a prvi leđni poluprsten može biti smeđecrvenkast ili taman s točkicama ili pjegama. Tijelo pčele dobro je obraslo kratkim dlačicama sive boje. Dužina dlačica kod sive pčele je od 0,25 do 0,35 mm. Rilce joj je dugačko od 6,4 do 6,8 mm. Mirne su naravi s manjim obrambenim nagonom. Prezimljuju u malim zajednicama te su im za zimu potrebne kudikamo manje zalihe hrane nego u drugih.

MOJ DOM JE
**HRVATSKA
POSAVINA**

Jeste li znali?

- Hitin je tvar od kojeg je izgrađen oklop kukaca.
- Medonosne pčele su najvažniji oprašivači u većini područja nastanjenih biljkama cvjetnicama.
- Ukupno 80% biljaka cvjetnica oprašuju kukci, a od toga oko 85% medonosne pčele.
- Oko 90% voćnih vrsta ovisi o pčelama.